

અમર-સફર્મી નાટકનાં ગાયનો.

—: સ્વામી અને છાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર :—
વિહંગદાસ હેમચંદ્રાચાર્ય સાવનમરવાળા.
શ્રી વિજય નોતમ નાટક સમાજના માલિક.
સાલ મુદ્રા-રેશનરોડ પ્રિન્સેસ થીએટર-મુમ્બઈ.

અમર સ્વામીના પ્રસિદ્ધ કાર્યોને સર્વ હક સ્વાધીન છે.
શ્રી મુદ્રા-રેશનરોડ થી મુમ્બઈ જઈ એ. પ્રી. પ્રેસમાં
પ્રમુદ્ધ કરનારોત્તમ બાપ્તિસ્ટા ડે. ખાપાટીયા ચક્રા-મુદ્રા.

૧૯૨૭ અ પ્રત ૧૦૦૦] [સંવત ૧૯૭૬ સને ૧૯૨૭
કિંમત ૦-૩-૦

ગુપ્તસાહુકાર મુંબઈ સરકારના

ગવર્નમેંટ લેખોરતરીમાં વિદ્વાન સરકારી ડાકટરે ગમા
ની બનાવેલી બાદશાહી ચાકુતી અને ગ વિલાસની
ગોળીઓ એનાલાઈષ કરીને તેમાં કોઈપણ જાતની ગુહ-
શનિકારક ચીજ નથી એવું સરદીરીકેટ આપેલ છે. અને
એ ઉમદા રજવાડી દવા આકસીર હોવાથીજ વિલાયતમાં
પાસ થયેલા મોટા ડાકટરો રાજા સહારાજીઓ, નવાબો તથા
દેશી અને અંગ્રેજ ગૃહસ્થો મોટા સરકારી અમલદારોમાં
પણ બહુ વખણાય છે. બાદશાહી ચાકુતી.

અનંગ વિલાસ.

ગમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે.
પુરુષાતન કાયમ રાખે છે. આ રાજવંશી ચાકુતી વીર્ય-
વીકરના તમામ વ્યાધી મટાડે છે. અને વીર્ય ઘટ
બનાવી ખડું પુરુષાતન આપે છે. ખરી મરદાઈ આપનાર
અને નબળા માણસને પણ જીવાનની માફક જોશવર
બનાવનાર આ દવાનો લાભ લેવા અમારી ખાસ જલા-
મણ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈપણ જાતની પરેશની
જરૂર નથી, ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂપીયા ૧૦

બાદશાહી યુનાની લેપ.

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે. અને તે
નસોને પુરતી તાકાત આપે છે. ખડું પુરુષાતન લાવવા માટે
આ લેપ ફતેહમંદ ઇલાજ છે. આંહસ એકની ડબીના
રૂપીયા આઠ તમામ દવાઓનું પોષ્ટ ખર્ચ જુદું.
ડાકટર કાળીદાસ માતીરામ—રાજકોટ—મીયાપાલ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૫૧૪

તારીખ

પુસ્તકનું નામ સુમતીચંદ્ર

વિષય ૩ - ૧ - ૨ - ૧

નાટકનાં મુખ્ય પાત્રો.

પુરુષ પાત્રો.

અમરકુમાર....ચીતોડના મહારાજાનો સત્યાગ્રહી કુમાર
પ્રતાપ.....તેના પિતા જગમોહન એક ટેકી રાણો.
રામસિંહ.....ગાલીયર રાજ્યનો વડાદાર સામંત.

જયસિંહ.....એક રેશદ્રોહી સત્તા લોભી સરદાર.

અકબર.....હિંદના શહેનશાહ, હિંદુને મુસલમાન
બીરાદરો વચ્ચે એખલાસ કરનાર કર્મવીર
મહાત્મા.

બલીમ.....તેનો વિદ્વાસ પ્રિય શાહબદો.

અખાત.....શાહબદોનો મૌલ મસ્તાન મિત્ર, પાછળથી
મુઢાનો સાચો બન્દો.

શાન્તિલાલ.....હિંદો રાજ્યનો કાપડી કામદાર.

નમદરાય.....દ્રવ્ય લોભી, વણિક.

સુમંત.....શાન્તિલાલનો મુખ્ય.

સ્ત્રી માત્રો.

દેવીવસુધરા.....જગત માતા.

લક્ષ્મી.....ગ્વાલીયરની રાજકુમારી, અમરકુમારની
અડગ ટેકવાળી વિરાંગના મહારાણી.

ગીરીબાળા.....તેની બહેન. પ્રિયજન માટે આત્મચોગ
આપનાર વીરબાળા.

ગુમાન.....ગીરીબાળાની માતાને લક્ષ્મીની અપર માતા
એક ઝેરલી અંટકીક્ષત્રાણી.

અંબરકુમારી...શાહમહાની પતિવૃત્તા બેગમ.

ગમનગૌરી.....શાન્તિલાલની પરણેતર, સખાયત સાથે
ગટલાયલી વીલાસો સી.

શારદા.....સુમંતની ધરરખુ જુહિણી.

એ સિવાય—પ્રધાન લામશા, કાળ, હજુરી, કાચદં,
પહેરેગીર, કમળા, અંપા, કેતકી, દેવાં-
ગનાઓ, કુમારીકાઓ—વિગેરે વિગેરે.

સ્થળ—ઉદયપુર (મેવાડ) દિલ્હી; અને ગીરીકુર્મ

॥ શ્રી ગજ નામઃ ॥

અમર-લક્ષ્મી નાટકની ટુંક પ્રવેશવાર હકીકત.

મંગળા ચરણ.

અંક ૧લો.

પ્રવેશ ૧લો.—સ્થળ, મેવાડની સરહદ પર શાહ-
ની છાવણી. મહારાજા પ્રતાપે મેગલ મુખાને હરાવી,
ઉદયપુર ફરી કબજે કર્યાથી ઉત્સવ નીમીતે થતી તોષણી
અર્ચના શાહના સાંભળવામાં આવે છે; તેટલામાં શાહનો
સત્તા દોળી સ્વબાતી દ્રોહી સરહાર દુર્જયસિંહ રાણાઓનું
છત્ર લઈ હાજર થાય છે; ને “મે” મેવાડની સ્વતંત્રતા
નષ્ટ કરી છે,” જોમ કહી કુલાય છે. વીરક્ષત્રી સામંત
રામસિંહ મેવાડ પરતંત્ર થયું બાણી અફસોસ કરે છે; ને
પ્રતાપની સત્રીવટ પર તરાય મારતા દુર્જયને બોલતો બંધ
કરે છે. હામે અકબરશાહ પલ્લુ રામસિંહનો પક્ષ કરે છે,
ને કમળની આંતર દુર્જયને રોકદ્રોહી ગણી રેશનદીમાંથી

સજા કરે છે. દુર્જયશાહપર વૈર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરે છે. આજે હશેરાનો તહેવાર હોવાથી, સિંહનો શીકાર કરી શુકન સાધવા ક્ષત્રીઓનો સિંહની શોધ કરે છે, તેટલામાં છંછેડાયેલો સિંહ અકબરશાહપર આક્રમણ કરે છે. અચાનક અમરકુમાર આવી વીનાશજો સિંહનો નાશ કરે છે, ને શાહને બચાવે છે. શાહ તેની વીરતાથી ખુશ થઈ, તેના વડીલોનું રાજછત્ર તેને અતિ હર્ષથી પાછું સોંપે છે. સિંહને મુસલમાન બીરાદરોમાં સંપત્તિ જ્યોતિ પ્રગટાવવા મોગલ સમ્રાટ રામસિંહને સંધીપત્ર લઈ રાણાજી પાસે મોકલે છે ને પોતે ઉદયપુર જવાની તૈયારી કરે છે. પોતાના સંતાનોનું ઉજ્જવલ ભવિષ્ય જોવાથી દેવી વશુધરા હર્ષિત થાય છે. દેવાંગનાઓ પણ સિંહ સંતાનોની ઐક્યતાનું ગીત ગાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો—અરણ્ય પ્રારબ્ધયોગે નીજન વનમાં રજળતી ગ્વાલીયરની લક્ષ્મીને ગીરીબાળા નામની બે રાજકન્યાઓ સમયની પ્રબળતાના વીચારો કરે છે. તેટલામાં તેમનો પાલકપિતા રામસિંહ આવી જાને જહેનોને આધાસન દે છે. લક્ષ્મીપર વૈર લેવા નીકળેલી ગીરીબાળાની ઝેરીલી માતા ગુમાત વીકરાયલી સિંહણની માફક ત્યાં આવી પડે છે, રામસિંહ જાને જહેનોને ગુમાતની ગુમાતનાથીનું ઉદય

જાણીલે છે. ગુમાનરાણી લાલચ માપી રામસિંહને પોતાના પક્ષમાં લેવાનો પ્રયત્ન કરે છે. અડમટ્ટેડી રામસિંહ ઉલટી લક્ષ્મીનું રક્ષણ કરવાની પ્રવિણ છે છે. ગુમાનરાણી ગુસ્સા રીતે શાહબાદા સલીમની મદદ માગવા જાય છે. રામસિંહ લક્ષ્મીને લઈ રાણાના શણુંમાં સોંપવા વીઠાય થાય છે. લક્ષ્મીને ગીરીબાળા બંને જોડેને ફાટતા હુંફે છુટી યાય છે.

પ્રવેશ ૩ ને—શાહબાદાના ખાનગી ખાતાના કોંપડી કામદાર શાન્તિલાલનું ઘર. શાન્તિલાલની નવી સ્ત્રી ગમન ગૌરી, વય, પૈસાને રૂપના કભોડાથી નીરાશ થાય છે. નવી વહુમાં અંધ બનેલા શાન્તિલાલની પધરામણી થાય છે. પોતાના પુત્ર સુમંતને બહાર મોકલો જાણી, નવીને એકલી જોઈ રોઈ જોઈ જાય છે. તેટલામાં શાહબાદાના મુસદ્દીયા મિત્ર સખાયત અલ્લી કમ્પડી કામદારના ઘરમાં ગુસ્સીજાય છે. શાહબાદાનો મિત્ર જાણી શાન્તિલાલ સખાયતને આવકારૂં છે. સખાયત શાન્તિલાલને કંઈ જાણું કાઢી શાહબાદા પાસે મોકલે છે. શાન્તિલાલ પોતાના દીકરા સુમંતનો નવી પર પહેરો ચુકતો જાય છે. સુમંત પણ સખાયતની યુક્તિમાં ફસાઈ ચહેરામાં વિઠાય થાય છે. ગમનગૌરીને સખાયતનો ગોટાળો થાય છે. સુમન આ બધું સમજી જાય છે ને પોતાના પિતાને બોલાવવા જાય છે.

પ્રવેશ ૩ મો—અમરકુમારના અંતઃપુરનો એક
 સાગર રાજકુમારી લક્ષ્મી પોતાના મનોરમ શુકને રમઝે
 છે. અમરકુમાર જાવી નીર્દોષ અડપલું કરી શુકને ઉશડે
 છે. પોતાના બાલ સ્નેહીને હડી ગયો જાણી લક્ષ્મી ઉઠાસ
 થાય છે, અમરકુમાર તેના શુકને પાછો લેવા જાય છે.
 લક્ષ્મી કુમારને જતાં અટકાવે છે ને અમરકુમારને પોતાનો
 પ્રિય પોપટ ગણી બહાલથી વધાવે છે. અમર લક્ષ્મીને પ્રેમ
 દેશ આપે છે ને હૃદય દેવી ગણીને સ્થાપે છે. સખીઓ
 આવી લક્ષ્મીને ખીજવે છે ને ઝીણા ઝીણા સ્મિતથી પોપ-
 ટભૂની રાણીને મનાવે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—શાહજાદા સલીમનું વિલાસ ગૃહ
 લક્ષ્મીના રૂપની તારીફ સાંભળી મોહમાં જાન ભૂલેલો
 સખાયત જોભાન અવસ્થામાં આવે છે. શાહજાદો તેને ધમ-
 કાવે છે સુમાનરાણી શાહજાદા પાસે આવે છે ને લક્ષ્મીની
 સુંદર છબી જતાવે છે. શાહજાદો લક્ષ્મીને મેળવવા આતુર
 થાય છે. સુમાનને જોઈતી મહદ આપવા બંધાય છે. એક
 તરફી પ્યારમાં પડેલા સખાયતને પોતાનું હથીયાર બનાવી
 કામ કાઢી લેવા સુમાન શાહજાદાને સમજાવે છે, શાહજાદો
 સખાયતને સુમાન રાણીની સાથે સિપાઈઓ સહ મોકલાવે
 છે. ઇશ્કી સખાયત રાજી થાય છે. ને પુરીથી સુમાન સાથે
 હૃદયપુરે જાય છે.

પ્રવેશ હં મો—ઉદ્ધવપુરનો રાજકુમાર લક્ષ્મી
અમરકુમારનો પત્નિ ની ઉણી છે. અમરકુમાર અણુપાસેથી
પુષ્પમાળા સ્વીકારી હા હા. લક્ષ્મી કનેહના સંમેલનની
ક્ષણોનું સુખવર્ણવે છે. અમરકુમાર કનેહચોજ કરતાં કનેહ
વીયોગમાં મીઠાસ આને છે. લક્ષ્મી કુમારની અંતર વૃત્તિ
કળી જાય છે, ભગત હૃદયે લક્ષ્મીની રજા લઈ અમરશાહની
સાથે દિલ્હી જાય છે, પ્રિય વીયોગથી લક્ષ્મી મુર્છાવશ થાય
છે, ત્યાં ગુમાનને સખાયતે ગુપ્ત રીતે દાખલ થાય છે. લક્ષ્મી
જાગ્રત થતાં સર્વની સામી થાય છે. હાથમાંથી પીસ્તોલ
પડી જતાં શસ્ત્ર વીના શુરી ક્ષત્રાણી બેહોશ બની જાય છે
ગુમાન સિપાઈઓની સહાયથી લક્ષ્મીને ઉઠાવી જાય છે.

(ટૂંકો)

અંક રજો.

પ્રવેશ ૧લો—શાહી મહાલયનો એક ભાગ. અમરકુમાર નિંદ્રાધીન છે, ત્યાં ગુમાન શાહબદાની સાથે હાજર થાય છે. અમર ભગી બાય છે. સહીમ તેની સથિ તોછ-અધથી વર્તે છે. અમરકુમાર વીરતાથી તેને મ્હાત કરે છે. શાહબદો કાલાવાલા કરી અમર પાસેથી છુટે છે, ને સમય આવે તેનો કાંટો કાઢી નાખવાનો વીચાર કરે છે. અકબર શાહ ગુપ્ત રીતે આ બનાવ જુવે છે. શાહબદાને ઠપકો આપે છે. શાહબદો શાહના જુઠા કર્મ લે છે. શાહ તેને પોતાનો બીજો હુકમ મળે ત્યાં સુધી આજ મહેલમાં રહેવાનો હુકમ કરે છે. શાહબદો બેહોશ બને છે. શાહ પર વૈર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરતાર દુર્ગમ ગુપ્ત રીતે પ્રવેશ કરે છે, ને શાહબદાનો સંહાર કરવા શરૂ હોમાયે છે. અમર કુમાર પીસ્તોલથી દુર્ગમનો પ્રાણ લે છે. ને શાહબદાને મૃત્યુના મુખમાંથી હમરે છે. ટોચલો.

પ્રવેશ ૨જો—નગદરાયણું મહાલ પોતાની મલિન ને તોડવા આવેલો સુમંત્ર નીરાશ થઈ પાછો ભાગ્ય છે, તેને શરૂ કરી મહેલના ખાખરો કાઢી લીધાં આપે છે. શારદા પોતાના દ્રવ્ય લેખી પીતાપર આપ વરસાવતી હરમાં ભાય છે.

તેટલામાં જમનગૌરી સાથે સખાયત નગદરાયના મકાનમાં ધુસી જાય છે. પારકા માણસને પોતાના મકાનમાં જોઈ નગદરાય હેયા ધમ લે છે. સખાયત તેને મકાન ખાલી કરી જવા કહે છે. અસી નગદરાય નાશીપાસ થાય છે ને સખાયત મકાન તફડાવી મફતનો માલીક થાય છે.

પ્રવેશ ૩જો—દિલ્હીમાં ગુપ્ત વીલાસ ગૃહ-લક્ષ્મી પોતાની અપર માતાને નમ્ર પ્રાર્થના કરે છે ત્યમત્યમ ગુમાન રાણા રાક્ષસીનું ઢેવીનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. શાહબદો લક્ષ્મીને ઇસ્લામી ધર્મ સ્વીકારવાની ફરજ પાડે છે. સર્વ લક્ષ્મી પર બળાત્કાર ગુજારે છે. લક્ષ્મી વીરતાથી પોતાનો બચાવ કરે છે. સર્વ મળી લક્ષ્મીને યુક્તિ પ્રયુક્તિથી સપડાવે છે તેટલામાં અકબર આવી ખુની ત્રીશુટીના પંજમાંથી લક્ષ્મીને છોડાવે છે. ટેબલો.

પ્રવેશ ૪થો—શાહી જનના ખાનાને એક ખંડ શાહબદાની બેઝમ અંબરકુમારી આવી લક્ષ્મીને પુષ્પવેણી આપે છે. પુષ્પ વેણી સાથે પોતાનાં જીવનની સરખામણી કરતાં લક્ષ્મી પુષ્પોને છીનવી કઢી નાંખે છે. તેમાંથી ચીઠ્ઠી નીકળે છે. સહીમના પ્યારની પત્રીકા જોઈ લક્ષ્મી અંબરકુમારી પર ક્રોધે બસાય છે. વાતનો પુલાલો થતાં અન્યો અન્ય એક બીજાની માફી મ્હાલે છે. અંબરકુમારી લક્ષ્મીને

એક કટાર લેટ ગોપિ છે પણ તેનો પ્રહાર પોતાના પ્રિય સહીમ પર ન કરવાનું લક્ષ્મી પાસેથી વચન માગી લે છે. શાહજાદા આ બનાવ જોઈ ઉશ્કેરાય છે. અંબરકુમારીને એક ઓરડામાં કેદ કરી લક્ષ્મી પર બુદ્ધિ ગુજારવા તકરાર થાય છે. લક્ષ્મી અડગ રહે છે અમરકુમાર આવી શાહજાદાને ભયભીત કરે છે. શાહજાદો ગભરાય છે. ઓરડામાં કેદ કરેલી અંબરકુમારી બારણાં તોડી પોતાના પતિને પૃથ્વી પર પહોંચતો જતાં જાણી લઈ જાય છે. ટેન્કો

પ્રવેશ પામે—દિલ્હીમાં અકબરશાહનો શાહી દરબાર. કેદી સંખ્યાતનો ન્યાય. સંખ્યાતને દેશનીકાલની સજા. રાણા પ્રતાપનું આગમન ! શાહે રાણાને સમોવડોયો મીત્ર જણી દિલ્હીના તખ્તપર પોતાની સાથે બેસાડવો. રાણે હિંદુને મુસલમાન બીરાહરોની અકબરતાનું દુરમાન સ્વીકારી શાહનો આહાર માનવો. શાહની અમર-લક્ષ્મીનાં લગ્ન કરવાની રાણા પાસે માગણી રાણે કુળની વડાઈ માટે તે માગણી ઇનકારવી. શાહે રાણાની પ્રતિતીની ખાતર અમરને દરબારમાં બોલાવવો. રાણે તેને લક્ષ્મીનો પ્રેમ છોડી દેવા સમજાવવો.

નિઃશ્વંક લક્ષ્મીને અન્યાય ન આપવાનો કુમારનો સંત્યાગ્રહ રાણાનો દુરાગ્રહ ક્ષત્રીવટ માટે રાણાએ કુમારનો વધ કરવા તૈયાર થવું અમરે પોતાનું શરીર પીતું લક્ષ્મીમાં

અર્પી દેવું. અકબર રાણા પાસે અમરના પ્રાણની બીજા માંગે છે. રાણી અમરને લક્ષ્મીને બૂલી જવા એ વેરસની મુદત આગે છે, અમરકુમાર પીતાની આપેલી તલવાર લઈ યોગીશ્વરની નીચક શુકામાં જવા સજ્જ થાય છે. લક્ષ્મી પણ તાપસકુમારના વેશમાં તેની પાછળ જાય છે.

પ્રવેશ ૬ઠો—નગદરાયનું નવું મકાન. સખાયત અલ્હીની પધરામણી નગદરાયની મુજબણી છઠ્ઠાનર રૂપીયા લઈ સખાયતે નગદરાયને મકાન પાછું સોંપવાનું કહેવું એટલામાં પોતાની પુત્રવધુને તેડવા છઠ્ઠાનર રૂપીયા લઈ શાન્તિલાલનું આવવું. નગદરાયે આ છઠ્ઠાનર સખાયતને દેવા. શારદાએ આ છઠ્ઠાનર બાહોશાધથી સખાયત પાસેથી માછ પડાવવા.

પ્રવેશ ૭મો—યમુના તટ પર ગીરીદુર્ગ. શુભાન રાણીએ શાહબદાને ગીરી દુર્ગમાં લાવવો ને સૂતેલા રામ સિંહને બેડીયોથી બંધી લેવો. શાહબદાએ રામસિંહને જલ્લાહોની તરવારે બતાવવી, પણ રામસિંહે વફાદારીની ટેક ના છોડવી. રામસિંહ પોતાના બાહુબળથી બેડીયો સીધી નાખે છે ને યુદ્ધ કરે છે. અચાનક અમરકુમાર આવી તેને મદદ કરે છે. ગીરી દુર્ગમાંથી મીસી બાળાને ઉઠાવી લઈ જવી શુભાનને લક્ષ્મી અટકાવે છે. અમરકુમાર પણ યુદ્ધમાં સામેલ થાય છે. શાહબદા પણ યુદ્ધ કરી જાય છે. (દેખાતા.)

અંક ૩મો.

પ્રવેશ. ૧ લો.— ગીરીદુર્ગ વિજેતા અમર રામસિંહ
 સસે રત્ન લઈ જવા નીકળે છે. ગીરીમાળા તેને ધાના
 ગ્રેમથી નીહાળે છે. ગીરીમાળાનું હૃદય જાણતો લક્ષ્મી
 અમરને ગીરીમાળાનો સ્વીકાર કરવાનો આગ્રહ કરે છે.
 અમર પોતાના નિશ્ચયમાં દૃઢ રહે છે. લક્ષ્મી અમરને
 તણી જાય છે. અમર તેની પ્રાર્થના જવા સજ્જ થાય છે.
 ગ્રેમને અન્યાય મળતાં ગીરીમાળા હતાશ થાય છે. લક્ષ્મી
 યાદી આવી તેને દેવ તપોવનમાં તેના હૃદયકાન્તને બતા-
 વા લઈ જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો.— નગદરાયનું વાંધાવાળું મકાન.
 સખાયત જમનને પોતાની સાથે દેશપાર આવવાનું કહે છે.
 જમન તેના ત્રાસથી કંટાળે છે. નગદરાયનું વાસ્તુ ગીમીતે
 પ્રાણીઓને લઈ મકાનમાં આવવું. જપ્તીદારને લઈ સખાયત
 અલ્લીપ્ત મધારવું જપ્તીદાર. મકાનનો જાળો લે છે. નગ-
 દરાય મકાનને છૂદ્ધાર રૂમીયા જગમી છાતી કુટે છે.
 તેદલામાં શાહજહો આવે છે. મકાન નગદરાયને પાછું
 સોંપી સખાયતને પોતાની સાથે આવવા સમજાવે છે. જમ-
 ન સખાયતને શીશ્વા કરવાનું શાહજહોને વિનંતિ કરે છે.

સખાયત શાહજાદાના કહેવાથી પોતાનાં મીસીસને ડીસ-
મીસ કરે છે. શુમાન પસ્તાય છે ને પાપ ધોઈ ડેહ શુદ્ધ
કરવા તીર્થમાં જાય છે.

પ્રવેશ. ૩ બે— દેવતપોવન. અમર સંયમ સાધી
લક્ષ્મીને બુદ્ધી જવા યત્ન કરે છે તેમ લક્ષ્મીની સ્મૃતિ
તાજ થાય છે. વનદેવીઓના પોશાકમાં ગીરીબાળા સખી
ઓ સહ આવી પહોંચે છે અમર તેને લક્ષ્મી બાણી
શંકામાં પડે છે. સખાયત શંકરના રૂપે પ્રગટ થઈ અમર-
ને ફસાવે છે તેટલામાં અંબર કુમારી આવી લેહ ખુલ્લો
કરે છે, ને બનાવટી શંકરને સખાયતને નામે ઓળખાવે
છે. સખાયત ગુપ્ત સંજ્ઞા કરે છે એટલે સહીમ સિપાઈ-
ઓ સહ આવી અમરને ગીરીબાળાને ડેહ કરે છે. અંબર
કુમારી ગુપ્ત ઇશારો કરે છે એટલે અકબર સૈન્ય સાથે
આવી શાહજાદા તથા સખાયત બંને ગીરફતાર કરે છે.
ટૂંકલો.

પ્રવેશ. ૪ થો— શાંન્તિલાલ કાપડો કામદારનું
ઘર. ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલા શાંન્તલાલને કૃષ્ણ-
લાલ નામનો તેનો દહેષુદાર હેરાન કરે છે પનિહારી-
ના વેશમાં ચારદા આવે છે ને પોતાની ઘડુલીમાંથી નાણાં
ઠાઠી કૃષ્ણલાલને વ્યાજ સુદાં ચુકાવે છે. નગદારાવ તેની

પાછળ આવે છે. શારદા તેના લોભી પીતાની મતિ ઠેકાણે લાવે છે. શાન્તિલાલ પેતાની પુત્રવધુનો ઉપકાર માને છે. શારદાને સુમંતનો સંસાર સુખી થાય છે.

પ્રવેશ. ૫ મો—રાજ મહાલય. ગુલાબવર્ષી ખીલેલી હવા સાથે અમર લક્ષ્મીની સરખામણી કરે છે ને નીચા-સ મૂકે છે. લક્ષ્મી તાપસ કુમારના વેશમાં આવે છે તેને જોઇ અમર અનેક શંકાઓ લાવે છે લક્ષ્મી ગીરીબાળાના પ્રેમને ન્યાય આપવા અમરને સમજાવે છે તેટલામાં ગુમાન આવે છે. ગીરીબાળાને ગુમાન ભેટે છે. ગુમાન લક્ષ્મી પરના વૈરના ઉદગાર કાઢે છે. અમર તેને તેમ કરતાં વારે છે. ગીરીબાળાને ગુમાનની પુત્રી બાણી અમર બદલાઈ જાય છે. ગીરીબાળાનો પ્રેમ ધીક્કાર થઈ જાય છે. પોતાના પ્રિયજનોની શત્રુ ગણી ગીરીબાળા તેની માતાનું પુન કરે છે ને પોતે પણ આત્મહત્યા કરે છે. અંત સમયે લક્ષ્મીનું સ્મરણ કરે છે તેથી લક્ષ્મી પ્રગટ થઈ તેને છેલ્લી વારની ભેટે છે. અમર તપસ્વીને લક્ષ્મી જોઇ આશ્ચર્ય થાય છે—

ટેબલો

પ્રવેશ. ૬ઠો—પૂર્વના સંસ્કાર જગતાં સાચો ફકીર બનેલો સખાયત શાહની પાસે હાજર થાય છે. સખાયતના અધ્યાત્મિક જ્ઞાનથી શાહ પણ મ્હાત થાય છે. સુક્રિયાથી

અખ્યાત છુટી જાય છે ને ખુદાનો જન્મો જની જગતસાત્રા કરવા જાય છે.

પ્રવેશ ૭મો—શાહી રાજવાડી. અકબર ન્યાયની ખાતર શાહજાદાનો વધ કરવા તૈયાર થાય છે. અમર લક્ષ્મી આવી શાહજાદાનો કાચાવ કરે છે. શાહજાદો લક્ષ્મીને ખજેન તરીકે ગણે છે ને અમરને સમોવડીઓ મીત્ર ગણી ક્ષમા માગે છે પ્રતાપના હાથે અમર લક્ષ્મીનો હસ્ત મેળાપ થાય છે. ને રામચંદ્ર પણ પોતાની ઈચ્છા પૂર્ણ થવાથી આનંદીત થાય છે.

હિંદ બાળકોનું ચંદ્રકુળમણિને આમંત્રણ રનેહનીમંત્રણ.

શાંતિ! શાંતિ? શાંતિ

અમર-લક્ષ્મી

સ્તુતિ.

દેશભાળાઓ—

૧

વંદુ દેવી સરસ્વતી,
અમી ઝરણાં ઝરતી.....વંદુ
ત્રીશ દોટી તલુજતારાં,
લક્ષ્મી વધાવનારાં,
માત તારાં યશી ખ્યારાં,
દે' શ્રસાદી.....વંદુ.

દેવાંગના—

૨

આજે એક યથે :હિંદનાં સંવાન,
એક બ્રીજનાં કલશે સન્માન.
ભાત, ભાત, ધમ, લેહ, ભાવને વીસારશે,
ધર્મ એક સર્વ દેશ સેવાનો ધારશે;
અંતરમાં અંતર મીલાવશે.
દેશવીરોને દેવ સમ ધારશે,
મણુશે સૌ સૌને સન્માન.....એક.

લક્ષ્મી ગીરીબાળા— ૩

રહે ના કોઇના એક સરખા દિવસ આ.
મહેલના વિલાસી થાય મદુલીના વાસી હા....રહે.
રમતાં એક દિન રાજ સદનમાં,
આજ રઝળતાં નીજેન વનમાં;
લાગ્ય ફરે ત્યારે ફરતું જગત આ.....રહે.

ગીરીબાળા— ૪

મારી મધુરી મીઠડી જહેન, વીનાની મુની લાગશે,
મદુલી મુની લાગશે.
નીશદીન બહાલી ભગિની તારી જહેન ! જહેન ! પોકારશે
આ મુની લાગશે-મદુલી
મધુર પ'ખીડાં આ ઉપવનનાં તારાં પ્યારાં રમવા આવશે,
સુણી વીયોગ સલુણી તારાં છાના આંસુ ઉન્હાં ગાળશે.
લક્ષ્મી-તેને દીલાસા દેજે કહેજે એકદીન મુખનો એવો આવશે
પાછા પ્રભુ મેળાવશે—આમુની

ગમન ગૌરી— ૫

હું ગૌરી રૂપાળી, મારી કાન્તિ નીહાળી,
કંઇક સુંદરીયો શરમાય,-જગતની સુંદરીયો, શરમાય-હું.
કોઇ કહે મોહિની ! કોઇ પદમણી !
મૂલ્ય માફે ના કોઇથી અંકાય;-સુંદરીયો શરમાય-જગતની

હીરાના આહક, પ્રીતીના પારખ

મારા લાયક મને કોઈ ના જણાય-સુંદરીયો શરમાય-જગતની
ગમન ગૌરી— ૬

છેટા છેટા હાંહારે આજ છેટા,

રહો રસભીના રાજ કાલે કતારગામ આવજો,

સાથે હાથી, વોડાને મેના લાવજો,

હોરાજ રાગકનુ' મેન્ડ લેતા આવજો;

સખાયત—કાલ કોણે હાંહારે કાલ કોણે,

દીડી છે આજ હોરી રમવાને ચાલો રાજવણુ;

કાલા વેલા બોલોથી હૈયું વીંધ્યું,

ગમન—રાજ ડુમસમાં બંજલો બંધાવજો—છેટા

નાચનારીઓ— ૭

હર્ષ નાદે મુહાજ, દેવ દેવી મુરશાય,

હિંદ વીરોને વહાલથી વધાવે, યશ આવે.....હર્ષ.

વીર મેવાડી, હાક વગાડી, ચોર્ય બતાવી રણ ગળવી!

ભારથી માતની કુખ સીપાવી, બાહુ બળે દીધો, દેશ ઉદ્ધારી.

અર્પી શીર દેશ માટે ! સિધાવ્યા વીર વાટે !

જુગ જુગ પ્રીતિ ને નરવરની દેશકાજ ભવન દે....હર્ષ.

લક્ષ્મી— ૮

લઉ મારા પ્રેમી પોપટ તારાં બારણાં.

બારણાં બે, રમેહતાં સંભારણાં હો રાજ.....લઉ.

આંગણે રચાવું બહાલા વાડીઓ રૂપાળી,
 દ્રાક્ષને હાડીમ તણી કચારીઓ રસાળી;
 રસીલા ! ઠહે હવે મન માનશે કે નહીં ?

અમર—હજી મેના રાણીની જોદ રહી,
 સ્નેહ જીવન જોડી વીનાનું નહીં;

લક્ષ્મી—હુંજ તારી મેના ! હવે છોડીશ રીસામણાં....લઉ.

૯

લક્ષ્મી—પુરનો મોરલો હો રાજ;

જોતાં રસતા બોહુ રાય;

હૈયુ થનગન થનગન નાથે—પુરનો.

અમર—ઢેલ વીનાને!

તારા વીનાનું જીવન જોવું પ્રાણ વીનાવો, ઢેહ,

લક્ષ્મી—ઉઘડી ઉર પાંખડીયો આજે—પુરનો.

મારા આંગણીયે મહારાજ,

મારે સ્વર્ગ ઉતાર્યું આજ,

ખામી દેવ લોકોનું રાજ—પુરનો.

સખીઓ—

૧૦

અલી ચાલ ચાલ મેના રાણી
પોપટણની પટરાણી—

લક્ષ્મી—ક્યાંનો પોપટ ? ક્યાંની મેના ?

સખી—ધરનો પોપટ, પરની મેના.

લક્ષ્મી—અમથી વળગી પડો ચાની ?.....પોપટણ.

છેક અબાણી, હું છું સજની,

સખી—પ્રિય પોપટ સંગે રમતાં રજની

તારી છાતી નખથી 'ડુંઢાણી.....પોપટણ.

સખાચત—

૧૧

કહાં ? લે જાઉં દિવ દોનો જહાંમે ધરક મૂશકીલ હય,
ધધર પરીયોઠા મંજમા હય, ઉધર હુરાંકી મહેરીલ હય;
ધલાહી કયસી ! કયસી ! સૂરતે તુને બનાઈ હય,
હરેક સૂરત કલેજેસે લગાને કે કાબાલ હય;
સુવાલે બોસાપર જીડાઈ દેતે હો સખાચત કે,
હમેશાં જાતે રહો દીલબર દીલસિ, દીલ મીલાતે રહો....કહાં ?

લક્ષ્મી

૧૨

માતા જીવન આધાર રાજ જપતી જપમાળ,

વાટ જોશે તારી ંહાલમ રસ અભિલાષુ બાળ

અમર—જીવનની આશ તું પ્રાપ્તિનો પ્રકાશ તું !

આત્માની આંખ્ય તું પ્રભુતાની પાંખ્ય તું !

લક્ષ્મી—અંતર ઉતારી તારી મૂર્તિ પ્રેમાળ—વાટ

અમર—વિયોગને સ્વયોગ એતો સ્નેહના બે ભાગ છે.

વિયોગમાંજ સાચી રહી સ્નેહની મીઠાશ છે

લક્ષ્મી—તારા વીનાનું સુંનું જગ આ વીશાળ—વાટ

અંક ૨જો.

શારદા—

૧૩

લગ્ન કરે થઇ મગ્ન ફરે પણ સમજે નહીં સંસાર એ શું ?
ફરજ ન જાણે, ન પ્રેમ પીછાણે લોગવે લોગ વિલાસ તેથી શું ?
નરનારીના દિલની દોરી એક ન હોય તો જીવન એ શું—સમજે

શારદા—

૧૪

મહેમાન મોંઘા મૂલા,
ઠેલા ફરી આવજો રસીલા,

સુમંત—પ્રિય બાળા! કદી ના! વીસરશે! બોલ તારા!—
મહેમાન.

શારદા—પ્રેમના અંધમાં બાધી નગીના,

એકલી મૂડીને બવું ઘટે ના,
હરીશું, ફરીશું, સળેડે ક્યારે ?

મીઠી મીઠી વાતો કરીશું ક્યારે? બહાલા—ઠેલાં

અમનગૌરી—

૧૫

ચાલો ચાલો રસીકવર મુરતની શેરીઓ ખતાવો

અખાયત—લલના લટકાળી શું લટકે ને મટકે લોભાવો?

નગદશવ—હાં સીધાવો! બાપુ બાપો!

અમન—જરીવાળાને ત્યાંથી જરીની સાડીઓ અપાવો—ચાલો

બીજે કેઈ દિલહર મળે તો આને કલો મુકી બઈ

આખાયત—શાહપુર સહિતે તને વળાવું ને બીજી રક્ષન બે લખું
 શુભી જવામાં શું માલ છે તે,
 સાળીત સૈને કરી બતાવું—આલો.

લક્ષ્મી—

૧૬

અમર ના કોઈની કાયા, જીવનનો કંઈ લઈસો ના;
 છતાં પણ વેર જો માતા, કથી આ જીંદગી માટે ?
 તમે હુંને જગત આપું, જવાનાં એક વાટે સૈ,
 કરો છો માંડ ને તારું, કથી આ જીંદગી માટે ?
 હજારો શબ્દ મુર્ચ્છિતો, ને જ્ઞાની બ્રહ્મ વેતાએ;
 ન પ-તો કોઈનો લાગ્યો, હું'પદ કથી જીંદગી માટે ?
 જૂઠી મનની મુરાદોથી, કહોને કોણ પરવાયું ?
 કરો આ પાપ શા સાંડું, કથી આ જીંદગી માટે ?

અંબરકુમારી—

૧૭

જગમાં કોઈ મુખો જોડું નહીં;
 થોડી ઘણી જોડ સૈ કોઈમાં રહી—જગમાં.
 સુલક્ષણા સી કે પતિ વ્યભિચારી,
 નર શુભવંતો તો, કુંભારજી મારી;
 સૌની ઉમેદો રહે મનમાં લંડી—જગમાં.
 લલના જે લોભી તો પતિ અતિ દીન.
 યુવતી ઉદાર તો યુરૂપ ટકાનો.
 આશામાં જમી ગુલે માનવી.

સખાચત—

૧૮

કાણુ રહે એ દેશમાં જે દેશ નીંબળ થઇ ગયો.
બહ મુરત અહીંની ઓગતોથી છેક કંટાળી ગયો;
તાણ મબની નાજનીનો દેશમાં દુષ્કાળ છે,
તો પરદેશમાં જઈને હવે ગુસી જવામાં માલ છે.

અમરકુમાર—

૧૯

ટેક એક વીરની,
એ છે કસોટી શોયની,
શીર જાય, મૃત્યુ યાય, પણ તજવી નહીં—ટેક.
પક, માન, મુખ લહાણ સૌ મળે વિશ્વમાં—ટેક.
તણ લોકમાં પણ ટેક ગઈ તે નાં મળે,
તો શું રહ્યું આ વિશ્વમાં—ટેક.

શારદા—

૨૦

અણ વાહ વહણ મુંદરીયાં મોત્રી,
લે ગઈ મછલીઆ
મમેં જલ જમન્ય હાય ધોય રહી,
છીટક ગીરી મોત્રી મોત્રી પ્યારી મુંદરીયાં—અણ
મુનીયો ચિત્ત બીલ લાયે મુંદરીયા,
તેસે ન બેઠુ મમેં, તો સાત્રી ઉમરીયાં—અણ

અંક ૩ નો.

ગીરીબાળા—

૨૧

સ્નેહજળ મીઠાં પીવા મુરગંઘનાંરે,
 ઉડીભ ! ઉડીભ ! દુર દેશે પ્રેમી હંસભારે
 તીરથના ઘાટ શોધી સ્નેહયોગ સાધજેરે,
 સ્નેહની વીણવી જુના સ્નેહયોગી આપશેરે....ઉડીભ
 પ્રેમની અભેદ વાટો, વસમી આ વિશ્વમાંરે.
 પ્રેમના ઉપાસક જાણે અન્ય તેશું જાણશેરે....ઉડીભ

ગીરીબાળા સખીઓ— ૨૨

અલી ધીમે ધીમે ચાલ, અમે પાછળ બહુ પડીએ,
 તું ધીમે ધીમે ચાલ.

સખી સૌ અવલોકન કરીએ, પ્રેમના પ્રેમે પરવરીએ
 સ્નેહ થકી સંચરીએ, તું ધીમે ધીમે ચાલ....અમે
 મીઠાં મીઠાં પુણ્ય પરિમલ મ્હેકે, લલીત લતા લલના રી દ્હેકે.
 તારું યૌવન કંઈ કંઈ કહે...તું ધીમે ધીમે ચાલ—અમે.

૨૩

અમર—છોડો ભગવતી આ ઉપવસને થશે પાતકનાં અધિકારી;
 ગીરીબાળા—નવ ક્રોધ કરો પ્રજાચારી, લઈ લીલા હમે કીલા
 તમારી.

અમર—દર્શન, સ્પર્શ, વીવેચન, હાસ્ય વીનોદ સ્ત્રીઓથી નકરવું
સન્યાસી અને બ્રહ્મચારી જનોએ સ્ત્રી એકાન્ત થકી ડરવું.

ગીરીબાળા—એ છે નબળા મનની નીશાની,

ને નીજ નીતિ બળની ખામી;

તમે દ્યોનૈષ્ટિક બ્રહ્મચારી દયો પામરને ઉદ્ધારો. ઓ.

અમર—સલ્લે અગ્નિ શુદ્ધ કઢી હોયે,

ધૃત મીશ્ર થયે ભડકો થાયે;

ગીરીબાળા—પણ પાત્ર મહીં જો ધૃત રહે, નવ અગ્નિ શકે
ધૃતને બાળી—છાડો.

શારદા—

૨૪

(પનિહારી)

મારી નાની ઘડુત્રી ને હું નાજીક પનિહારી

મારા બહાલમનું મન હરનારી—મારો

અર્પી કાયા અમૃત, મોંઘાં પ્રીતિના મૂલ,

નયન કટાક્ષે લોભાવું લાલ.....નાજીક;

મારી ઘડુત્રીમાં રસના છુંદો ઝરે;

અંગે મારે નેહ પરિમલ નીતરે,

જહું મારું આજ, જોઈ લેજો રાજ—નાની

ચારદા—

૨૫

રસીયા રસીક શૃંગાર સુંઠરીના,

અનુપમ આપ છે બીજું પછી શું બોધ્યેં બહાલા ?

સુમંત—રૂણી તારો, જીવન બરનો

પ્રિય સરલ હૃદય બાળા—રસીયા.

ચારદા—શરીરના આ અણુઅણુએ, રૂવે રૂવે પ્રિયતમ પેખું,

જગત સઘળું, નીહાળુ પણ, તમે વીણુ અન્ય, ના દેખું.

સુમંત—અમોંલા પ્રેમનો બદલો,

કહે આપું શું ગુણશાળી-રસીયા

સખાયત—

૨૬

બઉછું હું બઉછું ? ત્યાં આવશે કોઈ નહીં

સો સો દિવાલો બાધતાં ત્યાં ફાવશે કોઈ નહીં ?

મારી કબર બાધી અહીંયાં કોઈને સૂદારને,

હું જ્યાં દટાઉં ત્યાં કુલોને વેરશે કોઈ નહીં ?

શાહના પશુ, શાહ નંદ ઉડી ગયા સૌ આક થઇ,

કાઇ કૃત્રવી નહીં નાં કાઇની સાથે ગઈ,
 તમ મીનું તાવ ને આ જીંદગીનું સત્વ સૌ,
 ખરેખર એક સાચી છે સનમનની બંદગીજાઉં છું.

૨૭

મ મેમાં કુમકુમ ભર્યાં પગલે પ્રીતે પધારશે !
 મરણી અમ આંજણે ક્યારે પ્રભુ ઉતારશે ?
 કુળ શિષ્ય ક્યારે મધુર તવ બંસી નાદ સુણાવશે !
 'જે જો જન્મીશ હું' તે વચન ક્યારે પાળશે ;
 મ મિતભૂમીના દિવ્ય પરીમલ કુંજે બેઠેલા આવશે ;
 મ મઆરૂં સ્નેહથી નીજજન ગણી સ્વીકારશે.

 સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

અમારી કંપનીના નીચલા નાટકોના ગાયને
ચોપડીઓ જ્યાં અમારો યુકામ હશે ત્યાંથી રો
કિંમતે મંગાવ્યાથી મળશે.

ચોપડીનું નામ કિંમત ચોપડીનું નામ કિ
ભદ્રવમંગળ ઉર્ફે સૂરદાસ માતૃપીતુ ભક્ત પુ'ડ

શ્રી ભક્તિવિજય ૦-૩-૦ વિશ્વ પ્રેમીકલાપી ૦-૩

સુરેખા હરણ ... ૦-૩-૦ અમર લક્ષ્મી ... ૦-૩

નાગર ભક્ત ... ૦-૩-૦ પીપાભગત ... ૦-૩

નીલમ માણેક ... ૦-૩-૦ હોથલ પદમણી ૦-૩

યોગકન્યા ... ૦-૩-૦ જેસલ તોરલ ... ૦-૩

મનહરમેના ... ૦-૩-૦ ખીરખલ બાદશાહ ૦-૩

મહાશ્વેતા-કાદમ્બરી ૦-૩-૦ પ્રવિણ સાગર ... ૦-૩

બેહરે શમશીર ૦-૩-૦ રાજ લીલા ... ૦-૩

શ્રી જયમતી ... ૦-૩-૦ મહા ભાગ્યવંત ૦-૩

ઉર્વશી-પુરવા ૦-૩-૦ માલવિકા-ગિરિ ૦-૩

કનક કેશરી ૦-૩-૦ રાજાભક્ત સામાન્ત ૦-૩

વિઠ્ઠલદાસ હેમજીભાઈ ભાવનગરવાળા.

શ્રી વિ. તૈ. ના. સમાજ.

